

ATT STÄLLA VÄRLDEN TILL RÄTTA

HÄROM NATTEN DRÖMDE JAG en intensiv, fascinerande dröm. Och det mest frustrerande av allt är att jag inte kan minnas vad den handlade om. Jag såg en skymt av den när jag vaknade, tillräckligt för att få mig att tänka att den var ovanlig och betydelsefull, och sedan var den borta. Det var alltså så, för att felcitera T S Eliot, att jag hade betydelsen men saknade upplevelsen.

Så är det ofta med vårt engagemang för rättvisa. Vi drömmer drömmen om rättvisa. Vi skymtar för ett ögonblick en enad värld, en värld som vridits rätt, en värld där saker och ting ordnar sig, där samhällen fungerar på ett sunt sätt, där jag inte bara vet vad jag borde göra utan också gör det. Och sedan vaknar vi och är tillbaka i verkligheten. Men vad är det vi hör när vi drömmer den drömmen?

Det är som om vi hör, kanske inte själva rösten men ekot av en röst, en röst som talar med lugn, läkande trovärdighet, som talar om rättvisa, om saker som ska ställas till rätta, om fred och hopp och välgång åt alla. Rösten fortsätter att eka i vår fantasi, i vårt under-

medvetna. Vi vill gå tillbaka och lyssna på den igen, men nu när vi har vaknat kan vi inte ta oss in i drömmen igen. Ibland får vi höra av andra att det bara var en fantasi, och vi lutar åt att tro dem, trots att vi därigenom döms att bli cyniska.

Men rösten fortsätter att kalla på oss, locka oss, få oss att tro att det kanske finns något sådant som rättvisa, något sådant som att världen ställs till rätta, trots att det verkar så svårfångat. Vi är som nattfjärilar som försöker flyga till månen. Vi vet allihop att det finns något som kallas rättvisa, men vi kan inte riktigt komma åt det.

Det här är ganska lätt att testa. Gå till vilken skola eller lekgrupp som helst där barnen är gamla nog att prata med varandra. Lyssna på vad de säger. Ganska snart kommer ett barn att säga till ett annat, eller kanske till en lärare: "Det är inte *rättvist!*"

Man behöver inte lära barnen vad som är rättvist och orättvist. Känslan för rättvisa ingår i människans natur. Kunskapen ligger, som vi brukar säga, i blodet.

Du trillar av cykeln och bryter benet. Du åker till sjukhuset och de lagar benet. Du stapplar runt på kryckor ett tag. Sedan börjar du, rätt så försiktigt, att gå som vanligt igen. Ganska snart har du glömt bort alltihop. Det finns något sådant som att vrida saker rätt, att laga dem, att få dem på rätt köl igen. Man kan laga ett brutet ben, en trasig leksak, en trasig tv-apparat.

Varför kan vi då inte laga rättvisan?

Det beror inte på att vi inte försöker. Vi har ett överflöd av domstolar och domare och advokater. Tidigare bodde jag i den del av London där det producerades så mycket rättvisa att det gjorde ont – personer som stiftade lagar och upprätthöll lagar, en ordförande i Högsta domstolen, ett polishögkvarter och, bara några kilometer bort, tillräckligt många jurister för att driva ett krigsfartyg. (Fast med tanke på hur mycket de skulle träta med varandra skulle

det fartyget kanske bara gå runt i cirklar.) I andra länder finns det liknande tungviktsorganisationer med syfte att stifta lagar och tillämpa dem.

Ändå har vi en känsla av att själva rättvisan glider oss ur händerna. Ibland fungerar den, men ofta gör den det inte. Oskyldiga människor döms och skyldiga frikänns. Bråkstackarna, och de som kan muta sig ur knippan, klarar sig undan – inte alltid, men tillräckligt ofta för att vi ska lägga märke till det och undra varför. Människor skadar andra människor svårt och går skrattande därifrån. Offren får inte alltid ersättning. Ibland tillbringar de resten av livet med att försöka hantera sorgen, smärtan och bitterheten.

Samma sak pågår överallt i världen. Länder invaderar andra länder och tillåts göra det. De rika utnyttjar pengarnas makt för att bli ännu rikare medan de fattiga, som inte kan göra något åt det, blir ännu fattigare. De flesta av oss kliar oss i huvudet och undrar varför, och sedan går vi iväg och köper ytterligare en produkt som genererar vinst åt ett rikt företag.

Jag vill inte verka alltför missmodig. Det finns något sådant som rättvisa, och ibland segrar den. Brutala diktaturer störtas. Aparteidsystemet revs ner. Ibland träder kloka och kreativa ledare fram, och människor följer dem in i goda och rättvisa handlingar. Ibland händer det att grova brottslingar grips, ställs inför rätta, fälls och blir straffade. Ibland händer det att saker i samhället som är djupt felaktiga ställs till rätta på ett fantastiskt sätt. Nya projekt ger de fattiga hopp. Diplomater uppnår stabil och varaktig fred. Men just när man tror att man tryggt kan slappna av ... går allt på tok igen.

Och även om vi åtminstone tillfälligt kan lösa en del av världens problem vet vi mycket väl att det finns andra som vi bara inte kan eller kommer att lösa.

På annandag jul 2004 dödade en jordbävning och en tidvat-

tensvåg på en enda dag mer än dubbelt så många människor som antalet dödade amerikanska soldater i hela Vietnamkriget. Det finns vissa saker i vår värld, på vår *planet*, som får oss att säga: "Det är inte *rätt!*", även då det inte finns någon att skylla på. En tektonisk platta kan inte hjälpa att den är en tektonisk platta. Jordbävningen orsakades inte av en ondsint global kapitalist eller en senkommen marxist eller en fundamentalist med en bomb. Den bara kom. Och i det skeendet ser vi en värld som lider, en värld som vridits ur led, en värld där det händer saker som liknar de små orättvisorna på lekplatsen och i rättssalen, men som vi står lika maktlösa inför.

De mest talande exemplen är de som ligger oss närmast. Jag har satt upp höga moraliska normer för mig själv. Jag har tänkt igenom dem. Jag har predikat om dem. Bevare mig väl, jag har till och med skrivit *böcker* om dem. Och ändå bryter jag mot dem. Gränsen mellan rättvisa och orättvisa, mellan saker som är rätt och saker som inte är rätt, kan inte dras mellan "oss" och "dem". Den går rakt igenom var och en av oss. De gamla filosoferna, inte minst Aristoteles, såg detta som ett fel i systemet, en gåta på flera plan. Alla vet vi vad vi borde göra (plus eller minus vissa detaljer), men alla lyckas vi, åtminstone ibland, låta bli.

Är det inte märkligt?

Hur kan det å ena sidan vara så att vi alla delar inte bara en upplevelse av att det finns något som är rättvist utan också ett lidelsefullt engagemang för det, en djup längtan efter att saker ska ställas till rätta, en känsla av felvidenhet som fortsätter att gnälla och tjata och ibland till och med skrika åt oss – samtidigt som det å andra sidan är så att vi, efter tusentals år av människors kamp och sökande och kärlek och längtan och hat och hopp och bråk och filosoferande, fortfarande inte tycks ha kommit särskilt mycket närmare rättvisan än människorna i de äldsta civilisationer vi kan hitta?

ROPET PÅ RÄTTVISA

På senare år har vi sett överdådiga exempel på mänskliga handlingar som har upprört vårt sinne för rättvisa. Folk talar ibland om att de senaste femtio åren skulle ha inneburit ett moralisk förfall. Men faktum är att perioden i fråga snarast har varit en av de mest moraliskt vettiga, ja, faktiskt moralistiska, i den kartlagda historien. Människor bryr sig, och bryr sig helhjärtat, om de områden där jorden behöver ställas till rätta.

Mäktiga generaler skickade miljoner att dö i skyttegravarna i första världskriget medan de själv levde lyxliv bakom fronten eller på hemmaplan. När vi läser texter av de poeter som själva hamnade mitt uppe i det kan vi bakom deras starka förvirring skönja en glödande ilska inför alltings galenskap och, ja, orättvisa. Varför måste det hända? Hur ska vi göra för att ställa det till rätta?

En explosiv ideologisk cocktail skickade miljoner till döden i gaskamrarna. Brottstycken av religiösa fördomar, förvridna filosofier, rädsla för människor som är "annorlunda", ekonomiska umbäranden och behovet av syndabockar – allt detta blandades ihop av en genialisk folkuppviglare som sade det som åtminstone några ville tro och lät mänskliga offer betala priset för "framstegen". Man behöver bara nämna Hitler eller förintelsen för att väcka frågan: Hur kunde det hända? Var finns rättvisan? Hur ska vi göra för att komma åt den? Hur ska vi göra för att ställa saker till rätta?

Och framför allt: Hur ska vi göra för att förhindra att det händer igen?

Men det kan vi inte, verkar det som. Ingen hindrade turkarna från att döda miljoner armenier mellan 1915 och 1917 (faktum är att det är väl känt att Hitler hänvisade till detta när han uppmuntrade sina kolleger att döda judar). Ingen hindrade tutsier och hutuer i

Rwanda att döda varandra i mycket stor utsträckning 1994. Världen sade "aldrig mer" efter den nazistiska förintelsen, men det hände ändå igen, och till vår fasa upptäckte vi att vi inte kunde göra något för att förhindra det.

Och så var det apartheid. Enorma orättvisor begicks mot en mycket stor befolkning. Det pågick under lång tid. Andra länder hade naturligtvis gjort samma sak men var helt enkelt mer framgångsrika när det gällde att krossa motståndet. Tänk på "reservaten" för "infödda amerikaner". Jag minns hur chockad jag blev när jag såg en gammal "cowboyfilm" och insåg att jag som barn, i likhet med de flesta i min generation, utan vidare invändningar skulle ha instämt i påståendet att cowboyerna i grunden var goda och indianerna onda. Världen har fått upp ögonen för rasfördomarnas verklighet, men att bli av med dem är som att trycka ut luften ur en hopknuten ballong. Man tar itu med ett hörn bara för att få se hur luften dyker upp någon annanstans i stället. Världen enades om apartheid och sade att "det här duger inte", men den moraliska kraften var åtminstone delvis en följd av det psykologerna kallar "projektion" och som innebär att vi har lätt för att döma andra för något vi själva gör. Det är väldigt behändigt att tillrättavisa någon på andra sidan jordklotet och samtidigt strunta i samma problem på hemmaplan. Det skapar en djup men falsk känsla av moralisk tillfredsställelse.

Och nu har vi de nya globala gisslen: å ena sidan otyglad, likgiltig, oansvarig materialism och kapitalism, och å andra sidan rasande, oreflekterad religiös fundamentalism. Som en omtalad bok formulerar det: "Jihad mot McWorld." (Poängen just nu är inte huruvida det finns något sådant som ansvarsfull kapitalism eller för den delen eftertänksam fundamentalism.) Detta för oss tillbaka till läget som vi befann oss i för några minuter sedan. Man behöver inte vara doktor i makroekonomi för att förstå att om de rika blir

rikare för varje minut som går och de fattiga blir fattigare, då är någonting väldigt fel.

Samtidigt vill vi allihop ha ett lyckligt och tryggt hemliv. Sjutonhundredrattalskonversatören Dr Johnson påpekade en gång att syftet och målet med alla mänskliga ansträngningar var "att vara lycklig hemmavid". Men i västvärlden och på många andra håll faller hemmen och familjerna sönder. Vänlighetens väna konst – godhet och förlåtelse, känslighet och omtänksamhet, givmildhet och ödmjukhet och gammal hederlig kärlek – har blivit omodern. Ironiskt nog kräver alla sin "rätt", och det kravet är så högljutt att det förstör en av de mest grundläggande "rättigheterna", om vi kan kalla det så: "rätten", eller åtminstone längtan och hoppet, att ha ett lugnt, stabilt, tryggt och omhändertagande hem att bo, vara, mogna och trivas i.

Återigen ställer människor frågan: Varför är det så här? *Måste* det vara så här? Går det att ställa saker och ting till rätta, och i så fall hur? Går det att rädda världen? Går det att rädda oss?

Och återigen märker vi att vi undrar: Är det inte märkligt att det är på det sättet? Är det inte märkligt att alla vill ställa allt till rätta men inte kan genomföra det? Och är inte det konstigaste av allt att jag själv vet vad jag borde göra men ofta låter bli?

EN RÖST ELLER BARA EN DRÖM?

Det finns i grunden tre olika sätt att förklara denna upplevelse av en ekande röst, ropet på rättvisa, drömmen om en värld där allt (inklusive vi som bor i den) har ställts till rätta.

Vi kan om vi vill säga att det i själva verket bara är en dröm, en återspeglning av barnsliga fantasier, och att vi måste vänja oss vid att leva i världen så som den är. Om vi går vidare på den vägen hittar vi

Machiavelli och Nietzsche, den avskalade makten och "ta för dig"-mentalitetens värld, den där den enda synden är att åka fast.

Eller så kan vi om vi vill säga att drömmen handlar om en helt annan värld, en där vi egentligen hör hemma, där allting verkligen har ställts till rätta, en värld som vi i dag kan fly till i drömmen och hoppas att en dag kunna fly till för gott – men en värld som inte har särskilt mycket fotfäste i den nuvarande världen, bortsett från att människor som lever i den här världen ibland kommer på sig med att drömma om den andra. Med det fortsätter de skrupelfria över-sittarna att styra den här världen, men vi tröstar oss med tanken att allt kommer att bli bättre någonstans, någon gång, även om det inte finns så mycket vi kan göra åt det här och nu.

Eller så kan vi om vi vill säga att anledningen till att vi drömmar sådana drömmar, anledningen till att vi har en känsla av att vi minns ekot av en röst, är att det finns någon som talar till oss och viskar i vårt inre öra, någon som bryr sig väldigt mycket om den här världen och dem vi är, och som har skapat oss och den i ett syfte som verkligen kommer att inbegripa rättvisa och att allt ställs till rätta, också *vi*, och att världen till sist blir räddad.

Tre av de stora religiösa traditionerna har tagit upp det senaste alternativet, och det kommer inte som en överraskning att de är släkt; man skulle kunna säga att de är tremänningar. Judendomen talar om en Gud som skapade världen och byggde in en passionerad kärleken till rättvisan i den, eftersom han själv delade den passionen. Kristendomen talar om att samme Gud har satt den passionerade kärleken i spel (och passionen, lidelsen, lidandet, är viktiga karaktärsdrag i den kristna tron) genom Jesus från Nasaret, hans liv och hans gärning. Islam använder sig av vissa judiska och kristna berättelser och tankar och skapar en ny syntes där Guds vilja, så som den uppenbaras i Koranen, är det ideal som skulle ställa allt i

världen till rätta, om det åtlyddes. Det finns många skillnader mellan de tre olika traditionerna, men på en punkt är de överens i förhållande till andra livsåskådningar och religioner: anledningen till att vi tror oss ha hört en röst är att vi har det. Det var ingen dröm. Det finns sätt att komma i kontakt med den igen och få saker att hända. I verkliga livet. I *våra* verkliga liv.

TÅRAR OCH SKRATT

Den här boken har skrivits för att förklara och lyfta fram en av dessa traditioner, den kristna. Den handlar om det verkliga livet, eftersom de kristna tror att den röst vi tycker oss ha hört blev människa i Jesus Kristus och levde och dog som en av oss. Den handlar om rättvisa, eftersom de kristna inte bara har ärvt den judiska kärleken till rättvisan utan också hävdar att Jesus förkroppsligade den kärleken, och att det han gjorde och utsattes för satte igång skaparens plan för att rädda världen och ställa allt till rätta. Därför handlar den om oss, om alla, eftersom vi alla är inblandade i det här. Som vi såg är kärleken till rättvisan, eller åtminstone känslan av att saker och ting borde redas ut, helt enkelt en aspekt av vad det innebär att vara människa och leva i världen.

Man kan formulera det så här. De gamla grekerna brukade berätta en historia om två filosofer. Den ene klev ut genom dörren på morgnarna och brast ut i gapskratt. Världen var så komisk att han inte kunde låta bli. Den andre gick ut på morgnarna och brast i gråt. Världen rymde så mycket sorg och tragik att han inte kunde låta bli. På ett sätt har båda rätt. Både komedin och tragedin vittnar om att saker och ting är ur led. I det ena fallet är de helt enkelt absurda och därför också roliga, och i det andra fallet slutar de inte som de borde,

med följderna att människor går under. Skratt och tårar är goda indikationer på mänsklighet. Krokodiler ser ut som om de gråter, men de är inte ledsna. Man kan programmera en dator så att den säger någonting roligt, men den kommer aldrig att förstå skämtet.

När de första kristna berättade om Jesus – vilket de gjorde på flera olika sätt för att poängtera flera olika saker – sade de aldrig rakt ut att han skrattade, och bara en gång att han brast i gråt. Ändå fanns det i berättelserna om honom ständiga antydningar om en hel del skratt och tårar.

Han gick ofta på fester där det fanns gott om mat och dryck och människor verkade ha roligt. Han tog till enorma överdrifter för att visa vad han menade: Titta här, sade han, du försöker ta ut stickan ur din väns öga, och så har du en jättestor plankan i ditt eget öga! Han hittade på roliga smeknamn åt sina lärjungar, särskilt de mest framträdande ("Petrus" betyder "klippa", och Jakob och Johannes kallade han för "åskans söner"). Överallt dit han kom blev människor upprymda eftersom de trodde att Gud själv var på väg, att en ny räddningsoperation låg i luften, att allt skulle ställas till rätta. Människor som känner så är som gamla vänner som träffas för att åka på semester tillsammans. De skrattar ofta mycket. De har något roligt att se fram emot. Festen har börjat.

På samma sätt mötte Jesus vart han än gick en aldrig sinande ström av människor vars liv hade tagit en sorglig vändning. Sjuka människor, sorgsna människor, människor som tvivlade, människor som var deprimerade, människor som gömde sin osäkerhet bakom högmodigt skrävel, människor som använde religionen som ett skydd mot den bistra verkligheten. Och visserligen helade Jesus många av dem, men det var inte bara som när man viftar med ett trollspö. Han delade deras smärta. Han blev djupt bedrövad när han såg en spetälsk och tänkte på allt den mannen hade fått gå igenom.

Han grät vid en god väns grav. Mot slutet av berättelsen led han också svåra kval i själen innan han fick lida samma kval i kroppen.

Det var inte direkt så att Jesus skrattade *åt* världen eller grät *över* världen. Han firade *med* den nya världen som höll på att födas, världen där allt som var gott och ljuvligt skulle segra över ondskan och lidandet. Han sörjde *med* världen så som den såg ut, den våldets och orättvisans och tragikens värld som han och de människor han mötte kände så väl.

Sedan allra första början, för två tusen år sedan, har Jesu efterföljare hävdad att han gjorde världens tårar till sina egna och bar dem hela vägen till sin grymma och orättvisa död för att genomföra Guds räddningsoperation, och att han tog på sig världens glädje och gav den nytt liv då han uppstod från de döda och därigenom inledde Guds nya skapelse. Det dubbla anspråket är oerhört, och jag tänker inte ens försöka förklara det förrän i del 2 i den här boken. Men poängen är att den kristna tron omfattar den kärlek till rättvisa som alla människor känner, längtan efter att få se allt ställas till rätta. Och anspråket gäller att Gud själv genom Jesus har delat den kärleken och klätt den i handling, så att alla tårar till sist ska torkas och världen fyllas med rättvisa och glädje.

DE KRISTNA OCH RÄTTVISAN

”Jaha”, hör jag någon säga nu, ”men Jesu efterföljare har ju inte kommit särskilt långt hittills, eller hur? Hur var det med korstågen? Hur var det med den spanska inkquisitionen? Visst har kyrkan gjort sig skyldig till betydligt mer än sin beskärda del av orättvisa? Hur är det med dem som bombar abortkliniker? Hur är det med fundamentalisterna som tror att Harmegeddon är på väg, så att det

inte spelar någon roll om de förstör jorden under tiden? Har inte de kristna varit en del av problemet snarare än en del av lösningen?

Jo och nej. Jo, redan från början har det funnits människor som har gjort fruktansvärda saker i Jesu namn. Det har också funnits kristna som har gjort fruktansvärda saker och vetat att de var fruktansvärda, utan att hävda att Jesus stöttade dem. Det är ingen mening med att gömma sig för den sanningen, hur obekvämt den än kan te sig.

Men också nej, för om och om igen när vi ser på allt ondskefullt som kristna har gjort, vare sig de hävdade att Gud var på deras sida eller inte, kan vi också åtminstone i backspegeln se att de var förvirrade och hade missuppfattat vad kristendomen egentligen är. Det ingår inte i den kristna tron att säga att Jesu efterföljare alltid har fattat allting rätt. Jesus lärde själv sina lärjungar att be en bön där man bland annat ber Gud om förlåtelse. Han måste ha trott att vi skulle behöva den även i fortsättningen.

Men samtidigt är ett av de största trovärdighetsproblemen för den kristna tron i världen i dag att väldigt många människor fortfarande tänker sig att kristendomen hänger ihop med "västvärlden" (ett märkligt uttryck, eftersom det ofta inbegriper Australien och Nya Zeeland, som är ungefär så långt österut man kan komma), det vill säga länderna i Västeuropa och Nordamerika i första hand, och de kulturer som har vuxit fram i områden som tidigare var deras kolonier. När sedan "västvärlden" inleder krig mot någon annan del av världen (något som nyligen har skett), och särskilt när den delen råkar vara huvudsakligen muslimsk i fråga om religion, då är det lätt för människor att säga att "de kristna" bedriver krig mot "muslimerna". Faktum är förstås att de flesta i västvärlden inte är kristna, och att de flesta kristna i världen i dag inte bor i "Väst". De flesta bor i själva verket i Afrika och Sydostasien. De flesta västerländska

regeringar försöker inte tillämpa Jesu lära i praktiken på de samhällen de styr över, och många av dem är stolta över att så är fallet. Men det hindrar inte människor från att lägga ihop två och två och få svaret fem – med andra ord att ge kristendomen skulden för det "Väst" väljer att göra. Den så kallade kristna världen får alltså negativ publicitet, och ofta är det välförtjänt.

Det är faktiskt ett av skälen till att jag har inlett den här boken med att tala om rättvisa. Det är viktigt att se, och säga, att de som följer Jesus förbinder sig att se till att Guds vilja sker "på jorden så som i himlen", som han lärde oss att be. Och det innebär att Guds lidelsefulla kärlek till rättvisan också måste bli vår. När kristna använder sin tro på Jesus som ett sätt att fly undan det kravet och den utmaningen överger de ett av de centrala inslagen i sin tro. Det är en farlig väg att gå.

Vi ska inte heller skygga för att berätta historier som många skeptiker i västvärlden har gjort sitt bästa för att glömma. När slavhandeln nådde sin kulmen och många rättfärdigade den med argumentet att slavar omnämns i Bibeln, då var det en grupp hängivna kristna, under ledning av den oförglömlige William Wilberforce i Storbritannien och John Woolman i Amerika, som gick samman och gjorde det till sin livsuppgift att sätta stopp för den fasansfulla handeln med människoliv. När rasfördomarna fortsatte att hemsöka USA, långt efter att slavtraditionen var död och begravnen, var det Martin Luther Kings kristna vision som ledde fram till hans fredliga men ytterst verkningsfulla protester. Wilberforce greps av en lidelsefull kärlek till Guds rättvisa å slavarnas vägnar, och den kärleken kostade honom något som annars kunde ha blivit en lysande politisk karriär. Martin Luther Kings brinnande engagemang för rättvisa åt afroamerikanerna kostade honom livet. Deras outtröttliga kamp växte på ett rakt och tydligt sätt fram ur deras lojalitet mot Jesus.

På samma sätt var det i Sydafrika. När apartheidregimen var som starkast (och många rättfärdigade apartheid med argumentet att Bibeln talar om olika raser som lever på olika sätt) var det Desmond Tutu och andra kyrkoledare som genom sin långa kamp fick en förändring till stånd efter förvånansvärt lite blodsutjutelse. (Jag minns mycket väl hur politiker och nyhetskommentatorer på 1970-talet tog för givet att en förändring bara kunde komma till stånd genom omfattande våldsamheter.) Tutu och många andra bad mycket, läste Bibeln tillsammans med ledande personer och regeringstjänstemän, gjorde många riskfyllda uttalanden om apartheidssystemets alla ondslefulla aspekter, och deltog i likaledes riskfyllda sammandrabbningar med svarta ledare och folkmassor som trodde att våldet var det enda som skulle fungera.

Gång på gång hamnade Tutu mitt emellan lägren och blev misstrodd och hatad av båda sidor. Men under den nya regeringen efter apartheid har han suttit ordförande i den mest förunderliga kommission som någonsin synts på den politiska scenen: en sannings- och försoningskommission som har inlett det långa och smärtsamma arbetet med att läka ett helt lands minne och tankeliv, att låta sorgen få utlopp på rätt sätt och vreden komma till uttryck och tas itu med. Vem hade trott på 1960-talet, eller till och med 1980-talet, att något sådant var möjligt? Ändå har det hänt, och allt beror på att människor som drevs av både kärlek till rättvisan och lojalitet mot Jesus fick det att ske.

Sådana historier, och många andra i samma stil, behöver berättas om och om igen. De är exempel på vad som kan ske (och ofta gör det) när människor tar det kristna budskapet på allvar. Ibland har människor fått stora problem och till och med fått lida en våldsam död för att de har tagit budskapet på allvar och stått upp för sina åsikter. På 1900-talet blev ett stort antal kristna martyrer, inte

bara för att de intog vissa religiösa ståndpunkter utan snarare för att deras tro ledde till att de utförde orädda handlingar i rättvisans namn. Tänk på Dietrich Bonhoeffer, som dödades av nazisterna i slutet av andra världskriget. Tänk på Oscar Romero, som sköts ihjäl av en mördare för att han gav röst åt de fattiga i El Salvador. Tänk, återigen, på Martin Luther King.

Minnet av dessa människor, och nio andra, hedras med statyer på Westminster Abbeys västfasad. De är en påminnelse till världen i dag om att den kristna tron fortfarande får konsekvenser i världen och om att människor är beredda att riskera livet för att de hyser en sådan stark kärlek till den rättvisa som kristen tro står för.

I det här kapitlet har jag drivit tesen att den kärleken är en central aspekt i allt mänskligt liv. Den tar sig uttryck på olika sätt, och ibland kan den bli förvriden och sluta i katastrof. Fortfarande finns det folkmassor och till och med enskilda personer som är beredda att döda en människa, vem som helst, på grund av en pervers tro på att något slags rättvisa skipas om en person dör. Men i sina lugna stunder vet alla människor att det märkliga vi kallar rättvisa, längtan efter att allt ska ställas till rätta, alltid kommer att vara en av mänsklighetens största målsättningar och drömmar. De kristna tror att det beror på att alla vi människor djupt inom sig själva har hört ekot av en röst som kallar oss att leva så. Och de tror att den rösten genom Jesus blev människa och gjorde det som måste göras för att rättvisan skulle komma.

Innan vi går vidare på den vägen behöver vi lyssna efter andra ekon av samma röst. Och det första ekot vi fångar upp är ett som allt fler människor lyssnar efter i dag.